

Profesní rozvoj učitelů

K. Starý

5.11.2021

Obsah přednášky

- Program kurzu
- Vymezení pojmu profesní rozvoj učitelů
- Výzkumy PRU
- Učení a dospělí
- Profesní standardy práce učitele
- Akční výzkum

Úspěšné absolvování kurzu

- Splnění úkolů v moodle kurzu
- Provedení a záznam akčního výzkumu
- Ústní zkouška

Význam pojmu profesní rozvoj učitelů

Celoživotní vzdělávání

Přípravné vzdělávání

Indukce (adaptační období)

Další vzdělávání

Profesní rozvoj učitelů

Profesní učení/vzdělávání

Teorie učitelské profese

Sociologické – pojem „profese“ v užším slova smyslu jako specifické povolání, které se odlišuje od „obyčejných“ povolání:

- Hlubokým věděním
- Speciálními poznatky
- Ideál služby – poslání ve společnosti
- Autonomním rozhodováním
- Etickým kodexem

Teorie učitelské profese

Psychologické – učitelství jako vztahově vlivová profese přináší **dilemata**:

- „neviditelnost“ úspěchu
- Moc - vedení vs. zneužití
- Autonomie vs. závislost
- Blízkost vs. odstup
- Normativismus poznatků vs. didaktický relativismus

Profesní rozvoj učitelů

- **soubor aktivit** vedoucích ke zdokonalování výkonu profese učitele a zkvalitňování výsledků žáků. Zahrnuje akce dalšího vzdělávání učitelů, vzájemný odborný diskurs mezi pedagogy a samostudium.

Profesní rozvoj učitelů v kontextu legislativy

- Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících – stanoví povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, udržují a doplňují kvalifikaci; k zajištění lze čerpat 12 pracovních dnů
- Vyhláška 317/2005 Sb. – kvalifikační x průběžné vzdělávání (min. 4 hod. + osvědčení)

Cílem vzdělávání je učení

Formální vzdělávání (školská soustava)

Neformální vzdělávání (jiné organizace, např.
podnikové vzdělávání nebo neziskové
organizace)

Informální vzdělávání (sebevzdělávání,
samostudium)

Think-Pair-Share

- Napište jednu konkrétní věc, kterou jste se naučili za poslední rok.

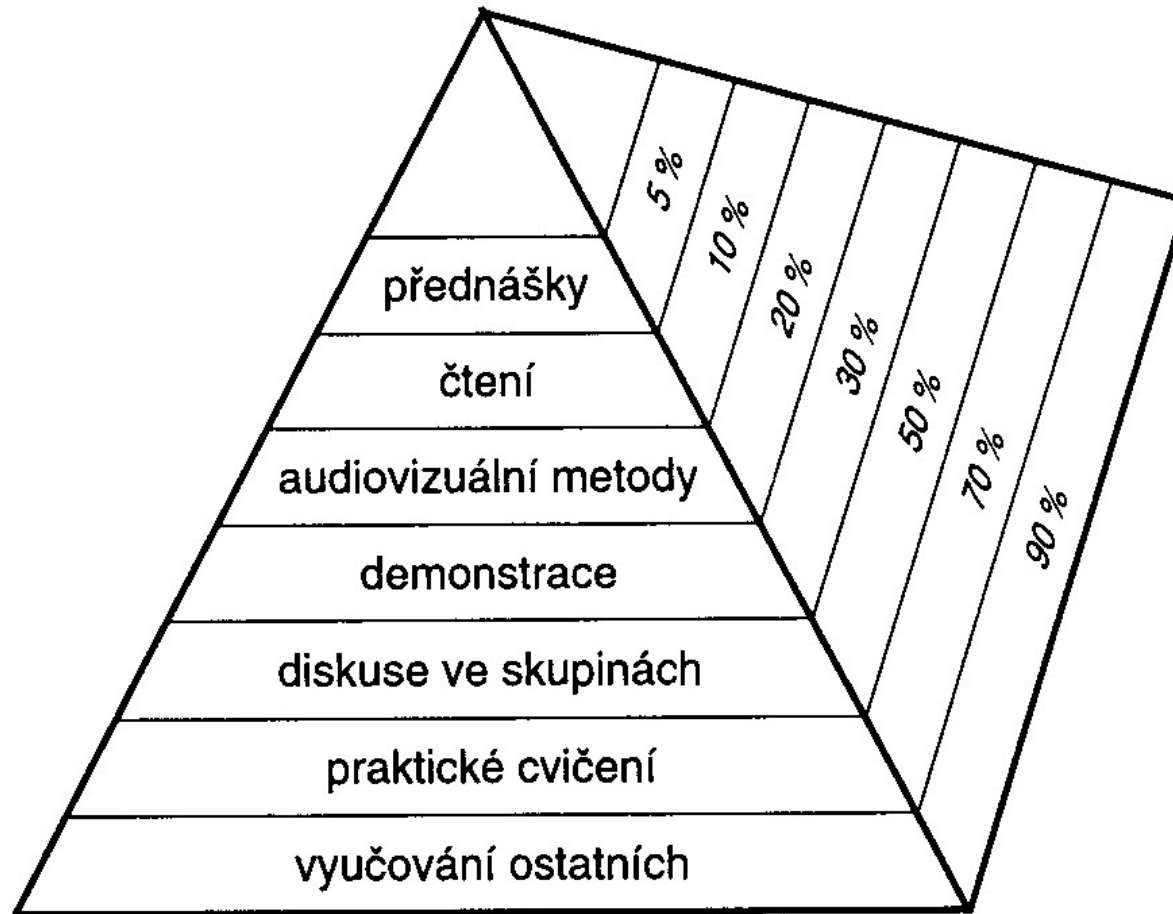
Co je učení?

- změna (vědomostí, postojů, chování)
- má vztah k významu (vytváření nového nebo pochopení existujícího významu)
- má kořeny ve zkušenosti

Součásti učení

Oblast	Proces	Výsledek
Kognitivní	Myšlení	Vědomosti, znalosti
Afektivní	Cítění, prožívání	Postoje (zvnitřnělé) hodnoty
Psychomotorická	Konání, činnost	Dovednosti a chování

Pyramida učení – uchování v paměti

Co má největší vliv na úspěšné učení?

A. Vnější podněty prostředí – rodina, škola, učitelé.

B. Vnitřní schopnosti člověka vytvářet myšlenkové reprezentace.

C. Spolupráce s ostatními lidmi.

Jak se lidé učí aneb trochu teorie

- Behaviorální teorie
- Kognitivně konstruktivistické teorie
- Socio-kulturní teorie

Behaviorální pojetí učení

- Určujícím faktorem učení je prostředí.
- Učení je v první řadě odpovědí na vnější podněty.
- Tyto teorie se zabývají pozorovatelným chováním a nezabývají se skrytými věcmi jako je inteligence, myšlení apod.

Kognitivní konstruktivismus – pojetí učení

- Učení je determinováno především tím, co se odehrává v lidské hlavě.
- Hlavní pozornost směřuje na to, jak lidé konstruují vlastní významy a chápou smysl světa prostřednictvím organizování pojmů a principů do mentálních reprezentací.
- Zvláštní důraz je kladen na znalost pojmů a řešení problémů, které jsou chápány jako kontext pro konstrukci individuálních znalostních struktur.

Socio-kulturní teorie – pojetí učení

- Učení vzniká aktivní interakcí jedince se (sociálním) prostředím.
- Myšlení se realizuje v jednání, které mění situaci a situace mění myšlení.
- Učení zahrnuje participaci a řešení problémů a není výlučným vlastnictvím jedince, ale je sdíleno v sociální skupině.
- Kolektivní znalosti skupiny jsou větší než prostý součet znalostí jedinců.

Jak se lidé učí? (S. Vosniadou)

- Při **smysluplných** činnostech na autentickém učivu
- **Aktivně** zapojování do učebních procesů
- Ve **spolupráci** s ostatními lidmi

Učící se dospělý

- Andragogika (pomáhat dospělým učit se) (Knowles, 1978)
- Hluboké a mělké učení (Gibb, 1981)
- Učební styly (Mareš, 1998)

Výzkum dospělých
reprez. vzorek populace 2005 (Rabušicová)

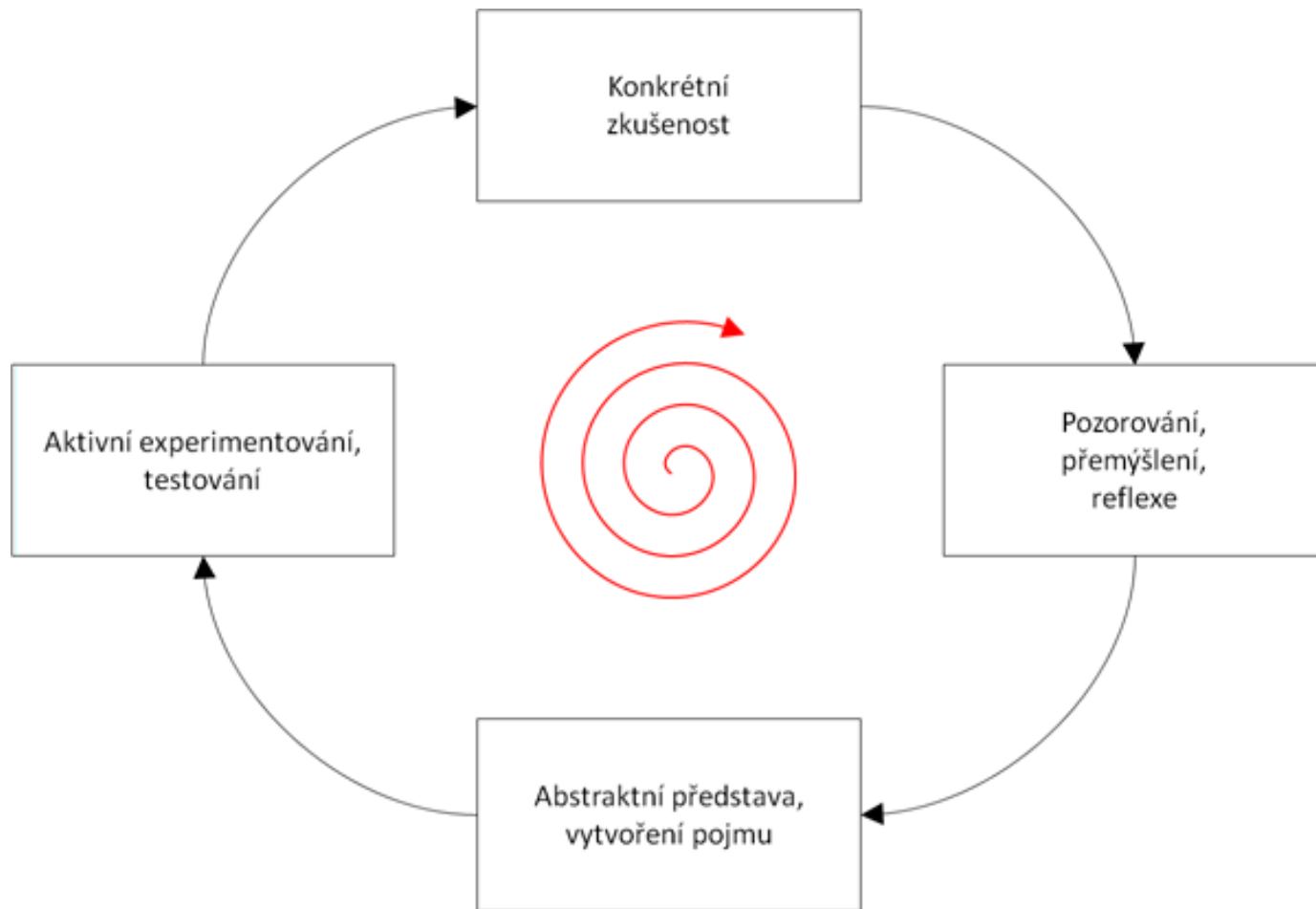
1418 respondentů ve věku 20-65 let

- 9 % českých dospělých se navrací zpět do systému formálního vzdělávání po jeho opuštění
- 12 % plánuje návrat kvůli novému nebo vyššímu diplomu
- 34 % navštěvovalo v posledních 12 měsících kurz v rámci neformálního vzdělávání
- 36 % má zájem v příštích 12 měsících navštěvovat kurz v rámci neformálního vzd.

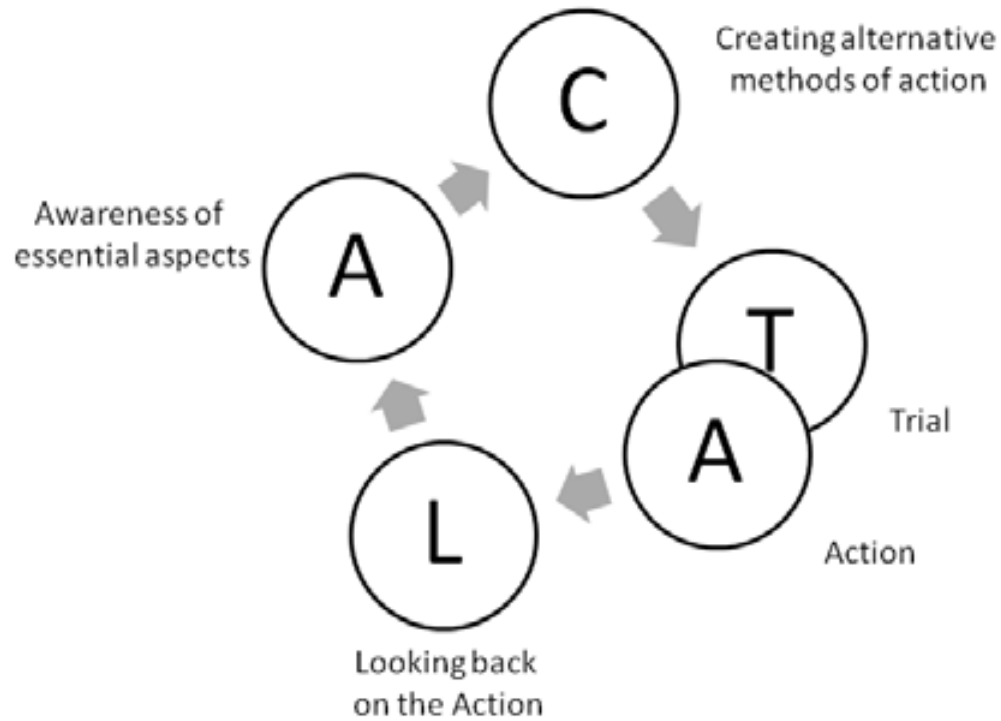
Pozitivní vliv na učení dospělých má:

- neohrožující prostředí
  - atmosféra vzájemné úcty a sebeúcty
  - skutečné příklady z praxe
  - možnost volby
  - dynamika učební skupiny
  - sdílení myšlenek a pocitů
  - stanovování vlastních cílů
  - řízení vlastního učení
  - čerpání z vlastních zkušeností
- (podle Morrison (1993) Learning by Doing)

Kolbův cyklus zkušenostního učení

F. Korthagen

Cvičení

učební deník

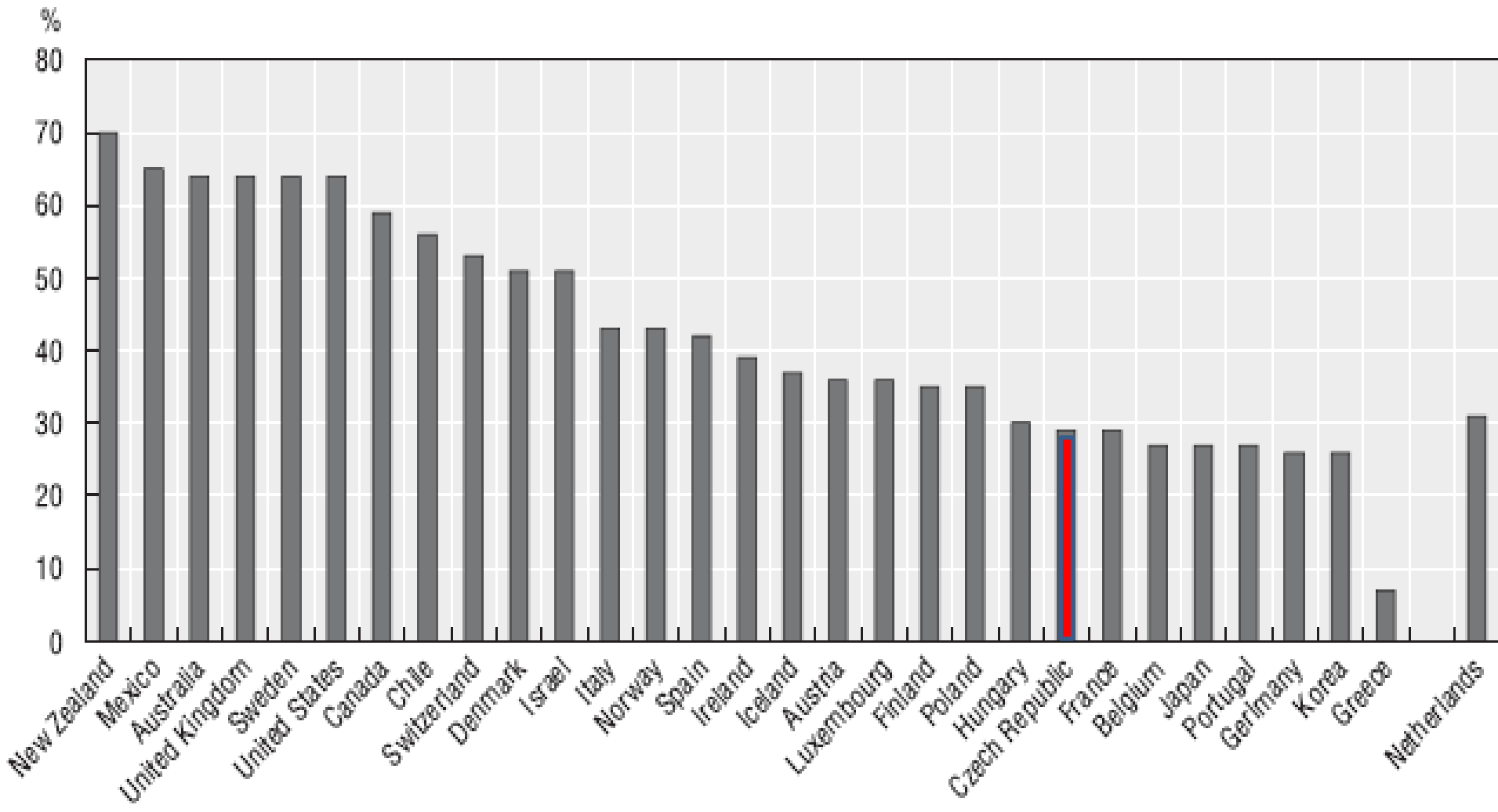
1 Co se odehrálo?

2 Jak jsem to prožíval? Jaký význam to pro mě mělo?

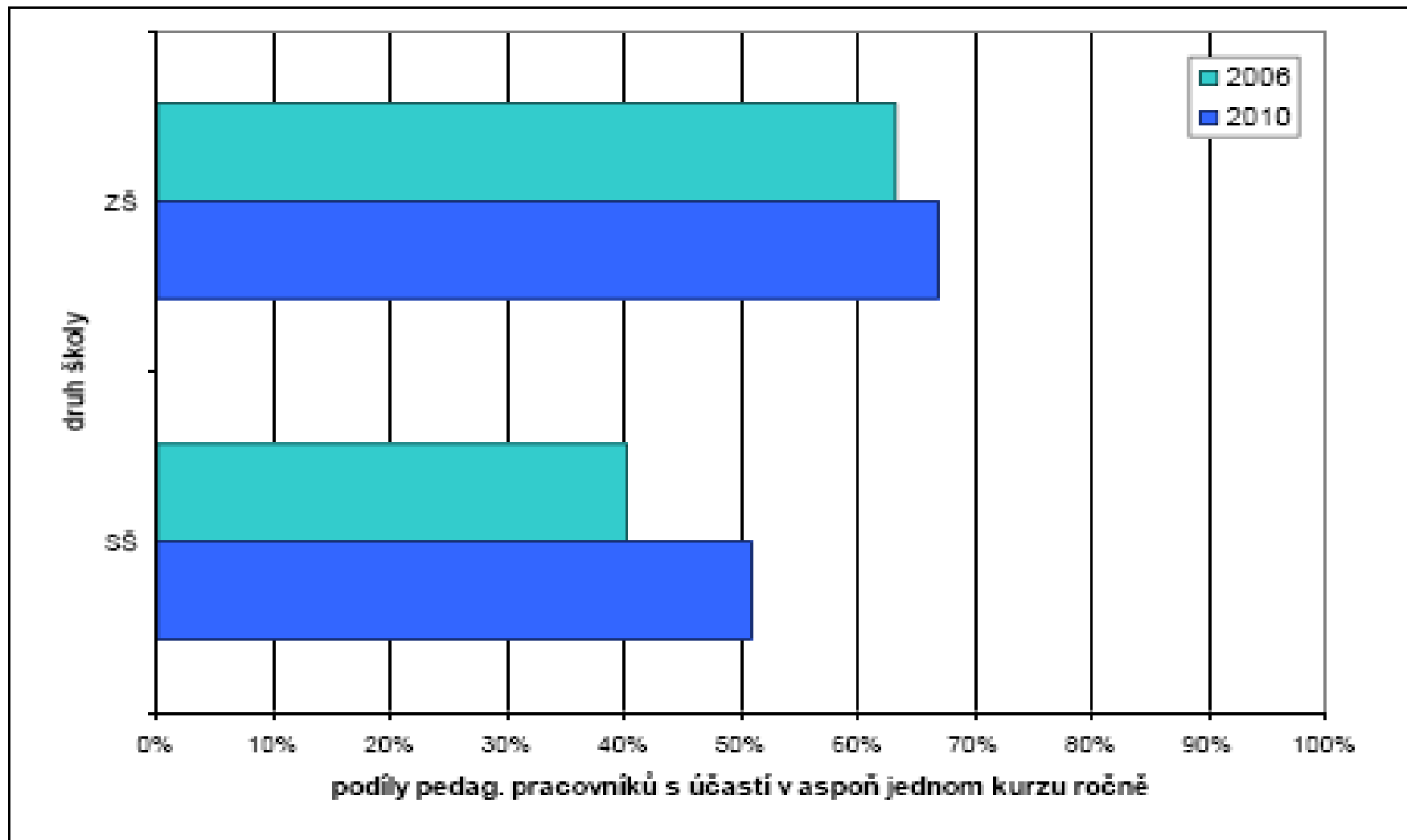
3 Jaká zobecnění (poučení) z toho lze vyvodit?

4 Co příště udělám jinak? (plán)

Účast českých učitelů na programech dalšího vzdělávání (alespoň 1 den za poslední 3 měsíce: průměr ostatních 40 % x ČR 30 % - zdroj PISA 2000)

Účast učitelů na DVPP podle druhu školy (UIV 2010) – dotazník pro ředitele

McKinsey 2010: *Klesající výsledky českého základního a středního školství.*

- 67 % učitelů shledává příležitosti ke školení jako uspokojivé
- pouze **20–35 % učitelů se v posledních dvou letech nějakého školení zúčastnilo**
- v zemích EU je to v průměru 40–60 %.

<http://www.mckinsey.com/locations/prague/work/probono/index.asp>

Factum Invenio 2009: *Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků...*

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/predpoklady-a-vzdelavaci-potreby-pedagogu?source=rss>

Kurzy DVPP

9 z 10 učitelů je považuje za důležité.

7 z 10 učitelů považuje nabídku za dostatečnou.

6 z 10 se jich aktivně **účastní** z důvodu:

- Zvyšování kvality své práce (36 %) (1.st. ZŠ 45 %)
- Obecný zájem o obor (35 %) (G 44 %;)
- ...
- ...
- Setkání s kolegy, vzájemná podpora (**pouze 4 %**)

Doporučení McKinsey

- „učitelé by měli mít **více příležitostí k rozvoji svých schopností prostřednictvím profesní spolupráce a sdílení nejlepší praxe.**“
(McKinsey, 2010, s. 31).

Diskuse ve skupinách

Jaké formy profesního rozvoje jsou efektivní?

Formy profesního rozvoje (sestupně podle četnosti) a vnímané efektivity (červeně)

(TALIS)

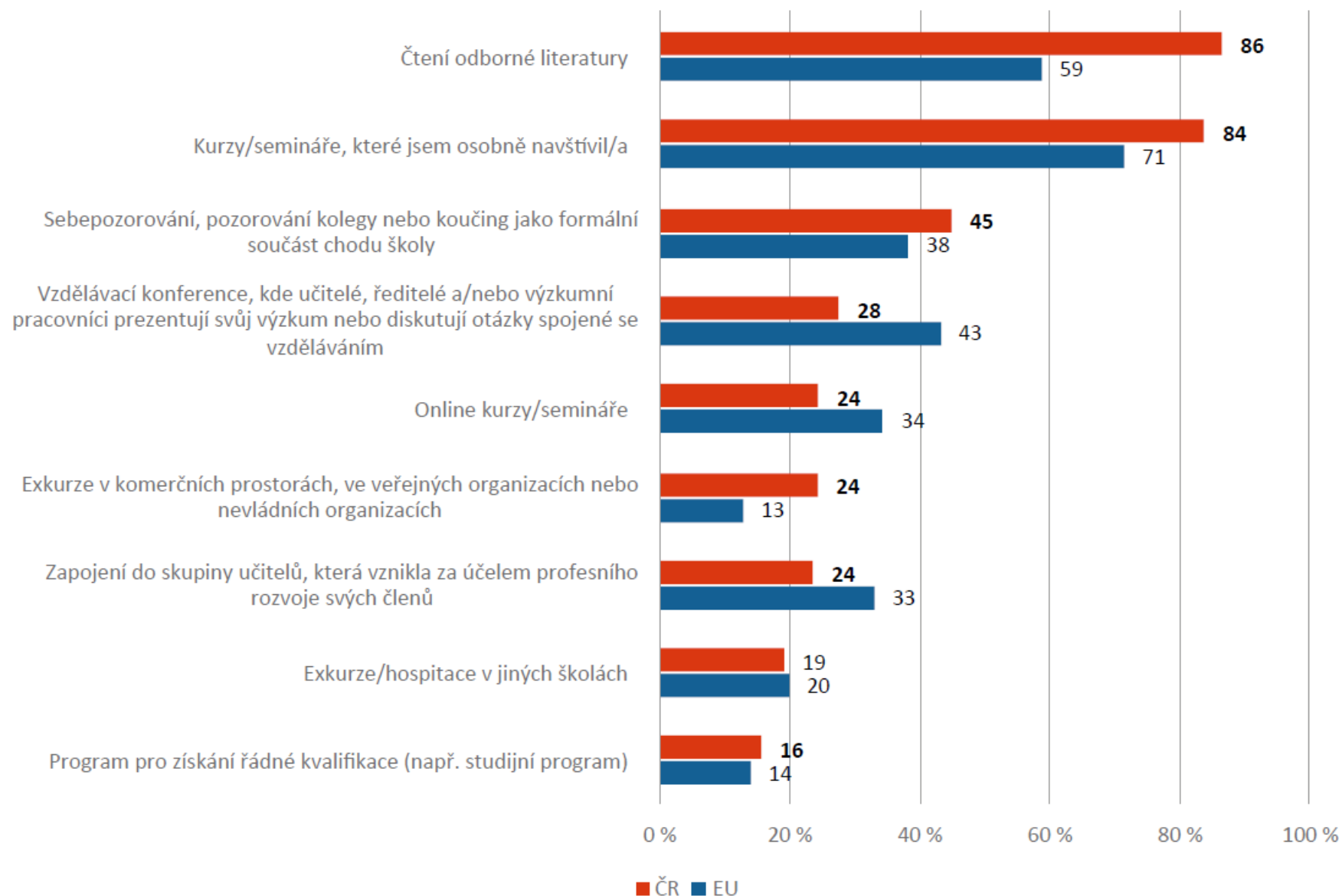
1. **Neformální rozhovory na pracovišti přispívající ke zdokonalování výuky**
2. Kurzy a workshopy dalšího vzdělávání
3. Samostudium odborné literatury vztahující se k výkonu profese učitele
4. Konference a odborné semináře o vzdělávání
5. Zapojení do sítí profesního rozvoje
6. **Akční výzkum (individuální i skupinový)**
7. Mentoring nebo kolegiální hospitace
8. Návštěvy v jiných školách
9. **Kvalifikační studijní programy**

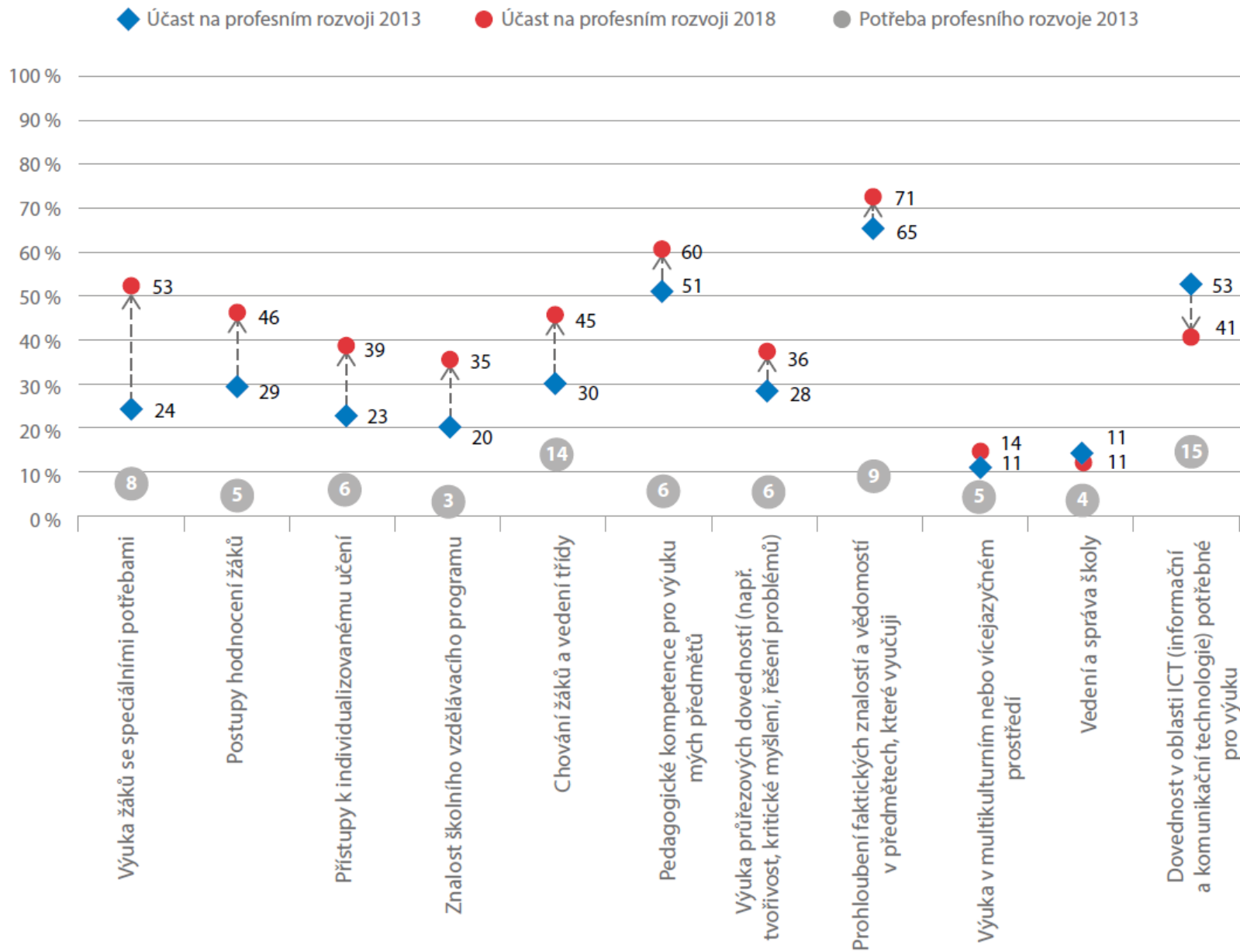
TALIS 2018 Profesní rozvoj učitelů

- <https://www.youtube.com/watch?v=zQAJY0My8AM&feature=youtu.be>

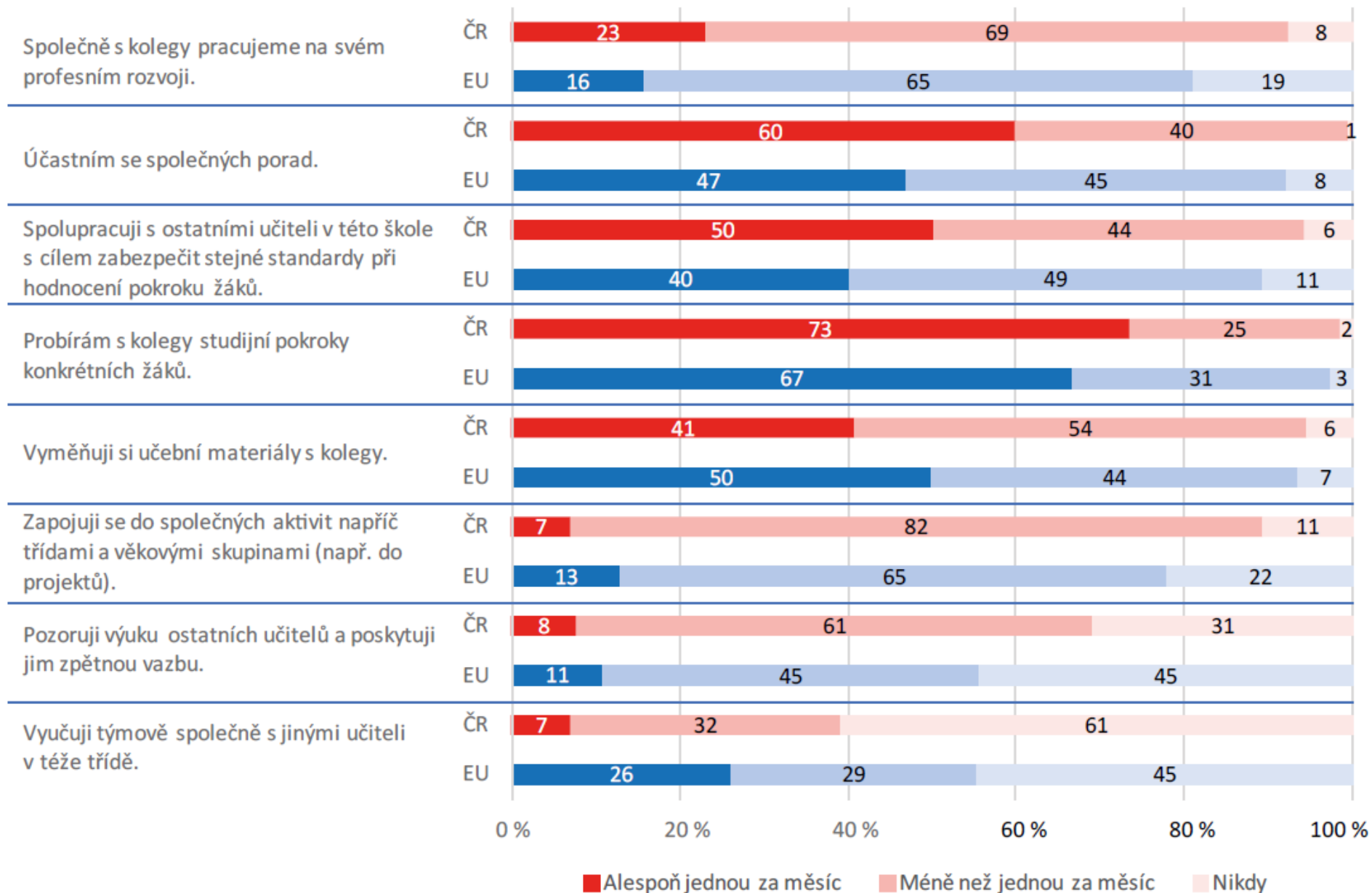
Graf 4.1 Podíl učitelů, kteří se během posledních 12 měsíců zúčastnili vybraných aktivit profesního rozvoje

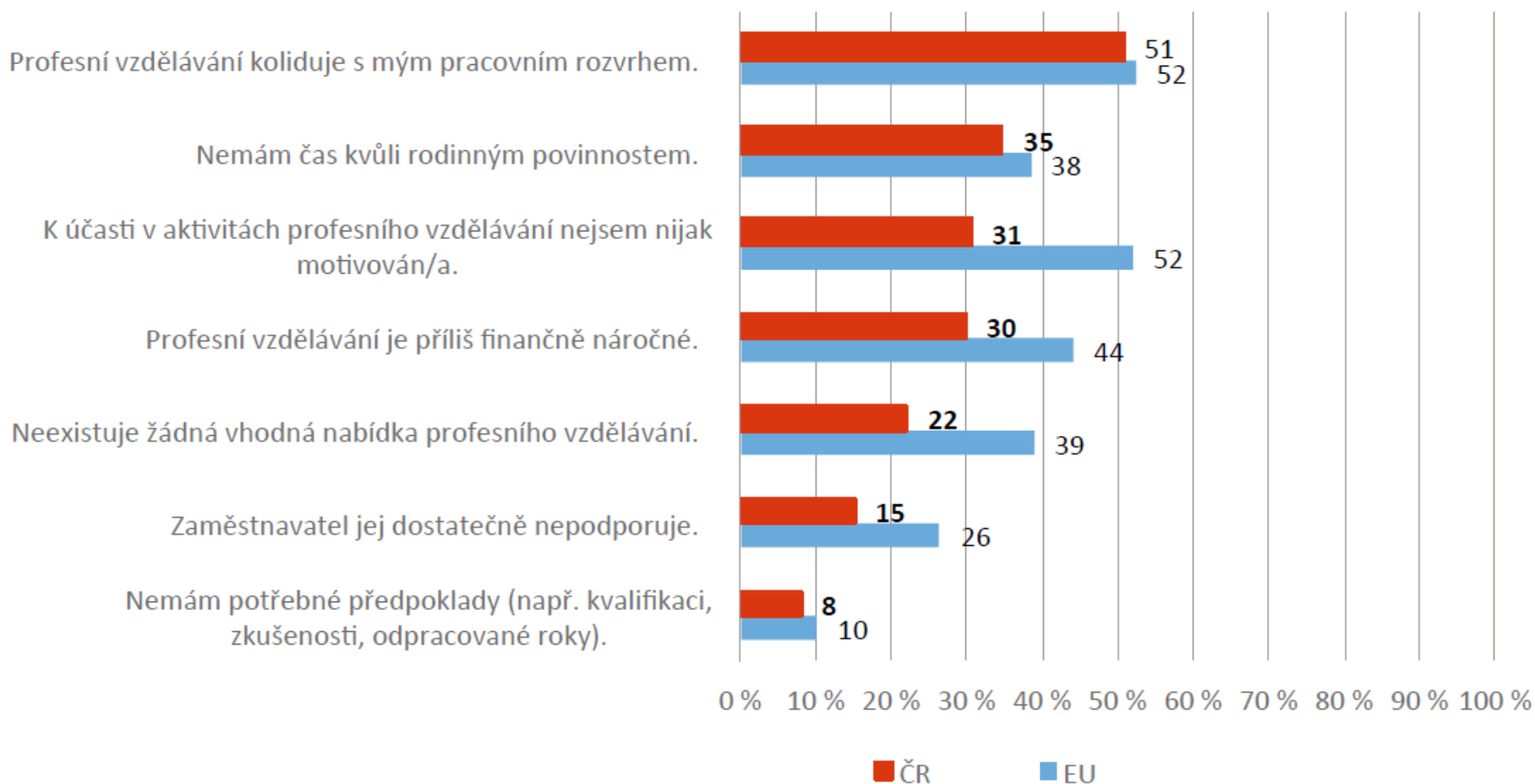
Graf 4.4 Podíl učitelů, kteří se zúčastnili vybraných aktivit profesního rozvoje během 12 měsíců před konáním šetření TALIS 2013 a TALIS 2018, a podíl učitelů, kteří v roce 2013 pociťovali velkou potřebu profesního vzdělávání

Graf 4.9 Podíl učitelů, kteří se účastní vybraných kolaborativních aktivit

Graf 4.8 Podíl učitelů, kteří považují následující skutečnosti za překážku v účasti v profesním vzdělávání

Účinky profesního rozvoje učitele

(Garet et al. 2001; Guskey 2005; Yoon et al. 2007;)

Přesvědčení
učitele o
významu
změny

Znalosti
potřebné k
realizaci
změny

Změna ve
výuce

Změna ve
výsledcích
žáků

Účinky profesního rozvoje učitele

(Garet et al. 2001; Guskey 2005; Yoon et al. 2007;)

Přesvědčení
učitele o
významu
změny

Znalosti
potřebné k
realizaci
změny

Změna ve
výuce

Změna ve
výsledcích
žáků

Efektivní programy profesního rozvoje učitelů (Garet, Porter, Desimone 2001;Blank, Alas 2009)

- dostatečně **intenzivní** (co do rozsahu i rozložení v čase)
- zaměřené na **oborově didaktické** než na obecně pedagogické znalosti
- zvýšená pozornost věnovaná **implementaci** programu do práce učitele např. v podobě následných (*follow-up*) aktivit, pomoc a podpora ze strany zkušených učitelů (mentorů)
- **koherentní** – systematicky navazují na předchozí a budoucí aktivity profesního rozvoje učitele
- založené na **spolupráci** více učitelů (z jedné školy, dle aprobace, vyučujících podobnou žákovskou populaci, síťování učitelů, škol)

Výzkum UK PedF ÚVRV

Případová studie základních škol – kvalitativní přístup (rozhovory, pozorování, analýza dokumentů)

Dvořák, D., Starý, K., Urbánek, P., Chvál, M., Walterová, E. *Česká základní škola : Vícepřípadová studie*. Praha : Karolinum, 2010.

Rozhovory v ohniskových skupinách s řediteli, zástupci středního managementu a učiteli

Hlavní zjištění

- Ve vzdělávacím systému jsou pocítovány vážné **strukturální nedostatky**: nemotivující kariérní systém a absence činnosti regionálních metodických sdružení.
- **V nabídce programů dalšího vzdělávání učitelů** převažují krátkodobé akce bez systémového propojení, některé oblasti vzdělávání nejsou nabídkou pokryty.
- **Profesní rozvoj** učitelů je ztotožňován hlavně s dalším vzděláváním a **podceňuje se odborná spolupráce a sdílení zkušeností**.

Slabá místa profesního rozvoje v ČR

- Neexistuje systém evaluace účinků do školní praxe
- Chybí koncepce na národní úrovni a jasně rozdělená odpovědnost a pravomoc
- Chybí profesní standardy a na ně navázané evaluační postupy na národní úrovni

Závěry a doporučení

- Jako efektivní se jeví **oborově specifická podpora** (didaktické znalosti učitele) a podpora **tematicky zaměřená a úzce propojená s každodenní praxí učitele** .
- Za konečný cíl a kritérium posuzování potřebnosti a kvality programů profesního rozvoje považovat **učení žáků**.
- **Učitelé nejsou dostatečně motivováni k vlastnímu profesnímu rozvoji.**

K profesnímu růstu je potřeba učitele více motivovat a méně nutit

- v nerutinních povoláních je hnacím motorem vnitřní motivace založená na přesvědčení o vlastní autonomii a mistrovství, na vědomí smysluplnosti a významu (transcendence) vlastní práce.

(M. Czikszentmihaly, 1975; D. Pink, 2009)

BUDE TO MÍT TĚŽKÉ, PROTOŽE NEUMÍ PLAVAT.
NAŠTĚSTÍ SE JEDNÁ O SILNÉHO JEDINCE, ZVYKLÉHO SE O SEBE POSTÁRAT.

Různé přístupy k hodnocení kvality práce učitele

- Na základě výsledků žáků – modely *added value* (Hanushek & Rivkin, 2010)
- Na základě vyznávaných hodnot, osobnostních kvalit a vztahu k profesi (Fenstermacher & Richardson, 2005; Day et al., 2007)
- **Na základě profesních standardů (Ingvarson & Kleinhenz, 2006; Ingvarson & Hattie, 2008; Kennedy 2010)**

Učitelské profesní standardy (pracovní definice)

kodifikované popisy profesního výkonu
poskytující základ pro jeho hodnocení
zpravidla s důsledky pro odměňování
učitelů.

Úspěch hodnocení práce učitelů založené na standardech

Předpoklady :

- rozpracování na dostatečně konkrétní úroveň – obsahové standardy
- kvalitní metody shromažďování dokladů (evidence)
- kvalitní procedury hodnocení dokladů, které jsou shromažďovány

Dva typy učitelských standardů

1. pro *začínající* učitele – **povinné**; souvisí s krátkým přípravným vzděláváním učitelů a nutností obhájení způsobilosti pro výkon učitelské profese. (odlišné od ČR)
2. pro *zkušené* učitele – **dobrovolné**; cílem je motivovat co nejvíce učitelů k profesnímu růstu. (podobné podmínky jako v ČR)

Příklady profesních standardů pro zkušené učitele v praxi

Konec 90. let 20. st. – standardy práce
vynikajících učitelů:

- Anglie – Post Threshold Teacher (PTT),
Advanced Skills Teacher (AST), Excellent T. (ET)
- Skotsko – Chartered Teacher (CT)
- Západní Austrálie – Level 3 Classroom Teacher
(L3)
- USA – National Board for Professional
Teachers Standards (NBPTS)

Aktuální stav učitelských standardů

Anglie a Skotsko – oslabování jejich role;
transformace hraničící s rušením

USA , Kanada – decentralizovaná stabilita

Austrálie – posilování role standardů v
hodnocení práce učitelů - národní učitelské
standards

Anglie

- Standardy byly vytvořeny na zakázku ministerstva školství (labour party) renomovanou konzultační firmou Hay McBer.
- Po nástupu vládní koalice konzervativců a liberálů došlo k nahrazení systému profesních standardů jedním velmi obecným standardem = faktické zrušení standardů!

Profesní standardy v politickém rozhodování – Commonwealth

- *PRAVICE (konzervativně-liberální přístup)* – menší důvěra ke státním institucím; podpora autonomie škol (ředitelů) při rozhodování o kvalitě učitelů – *profesní standard v obecné rovině*
- *LEVICE (labouristický přístup)* – národní systémy hodnocení podpory kvality práce učitelů – *vznik učitelských standardů jako nástroje zkvalitnění vzdělávacího systému*

Důsledky tvorby standardů

- Pokud vznikají standardy politickým rozhodnutím, mohou být zase politickým rozhodnutím zrušeny.
- Pokud standardy vznikají na základě konsenzu napříč politickými stranami a jsou vytvářeny a „vlastněny“ profesními asociacemi (učitelská profesní komora?)

Skotsko

Odpovědnost za tvorbu standardů - *General Teaching Council for Scotland, GTCS*

Přípravou pověřeno konsorcium dvou vysokých škol a jedné poradenské firmy.

Zdůvodnění zrušení skotského programu Chartered Teacher (McCormac 2012):

- 38 % respondentů mezi učiteli vyjádřilo, že program by měl zůstat zachován, 37 % že by měl projít úpravami a 25 % že by měl být ukončen.
- slabá místa v systému hodnocení (neobjektivita), ponechání hodnocení na poskytovatelích DVU

USA

- NBPTS nezisková nestátní nezávislá organizace vzniklá s podporou Carnegie Foundation v roce 1987 jako odpověď na politický materiál *Nation at Risk (1983)* – krize statusu a atraktivnosti učitelské profese.
- do roku 2012 prošlo procesem certifikace více než 100.000 učitelů a přestože uznávání certifikace není povinné, je akceptováno napříč USA.

Velmi specifická situace; v mnohém inspirativní, ale jako celek nepřenosná do ČR

Specifika certifikace NBPTS

- Nezávislost na státu (bez vazby na kariérní systém)
- Rozpracování až po úroveň „aprobace“
- Kvalita interní i externí evaluace systému
- Zapojení učitelů do tvorby a fungování systému – viz procedurální validita

Procedurální validita neboli kdo a jak tvoří a „vlastní“ profesní standard (Ingvarson & Hattie, Eds., 2008)

- Skupina tvůrců je administrativně nezávislá, s jasně vymezenými pravomocemi, složená většinou z učitelů expertů, má výlučnou odpovědnost za výsledek.
- Obsahové standardy jsou dostatečně rozpracovány (elaborovány) a provázány s hodnotícími postupy a nástroji.
- Standardy jsou podrobeny odborné (ne politické) oponentuře a vyjádření všech zainteresovaných (zájmových) skupin
- Pracovní verze jsou opilotovány na dostatečně velkém vzorku a v reálném čase

Austrálie – zdroje profesních standardů

- Profesní standardy v některých státech (L3 CT v Západní Austrálii, NSW apod.)
- Celoaustralské standardy učitelů matematiky, angličtiny a přírodních věd (science)
- Výzkum vlastních i zahraničních profesních standardů a metodologická vyspělost (Hattie, Ingvarson)
- Zřízení *Australian Institute for Teaching and School Leadership – AITSL*

Austrálie - systém profesních standardů dle autority a role vzdělávání

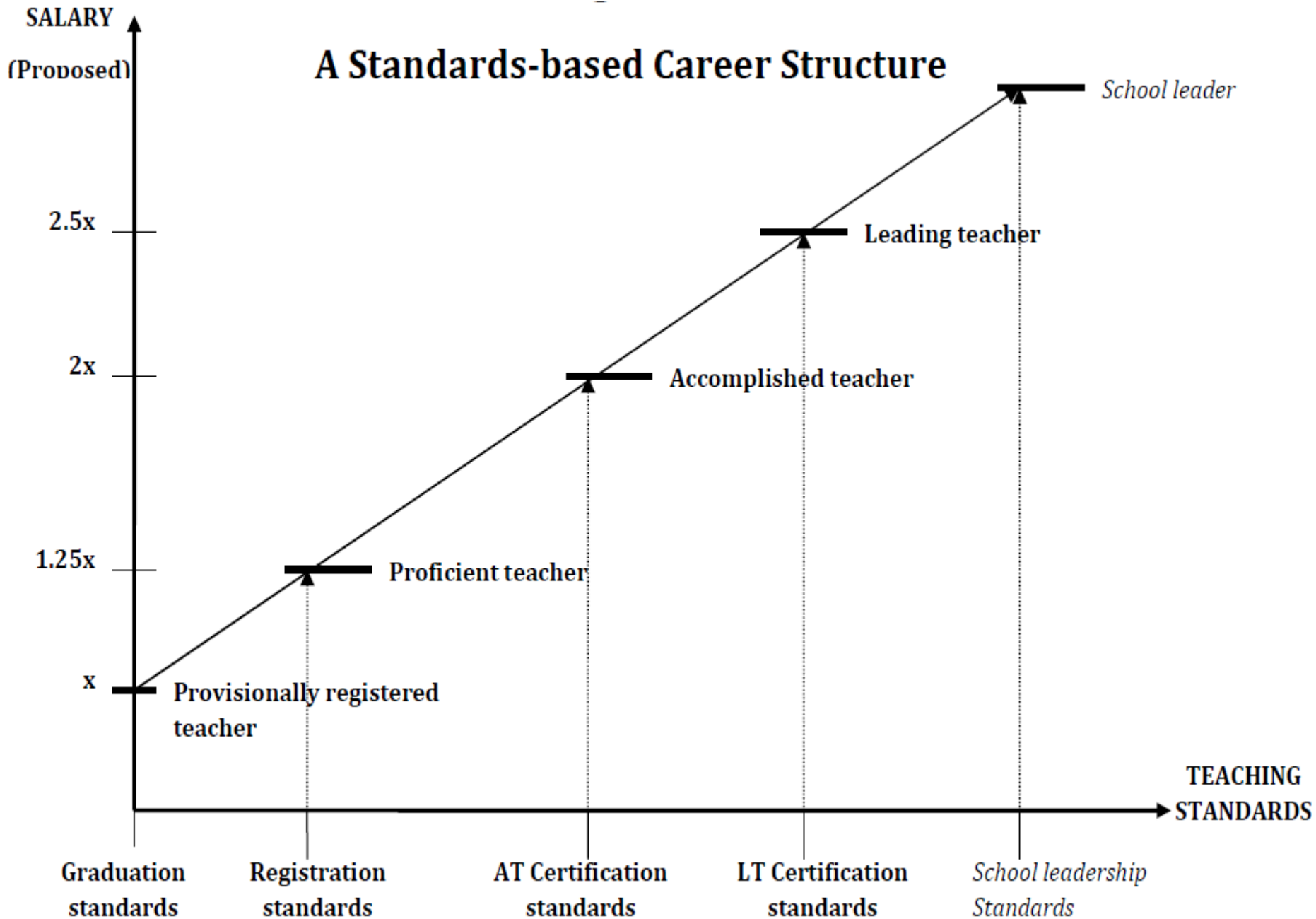
Formální vzdělávání

- 1 *Graduate teacher* – začínající u. odpovědnost mají fakulty připravující učitele
  - 2 *Proficient t.* – samostatný u. - hodnocení na úrovni jednotlivých států
-

Neformální vzdělávání

- 3 *Highly Accomplished t.* + 4 *Lead t.* – celonárodně provádí Australian Institute for Teaching and School Leadership AITLS

A Standards-based Career Structure

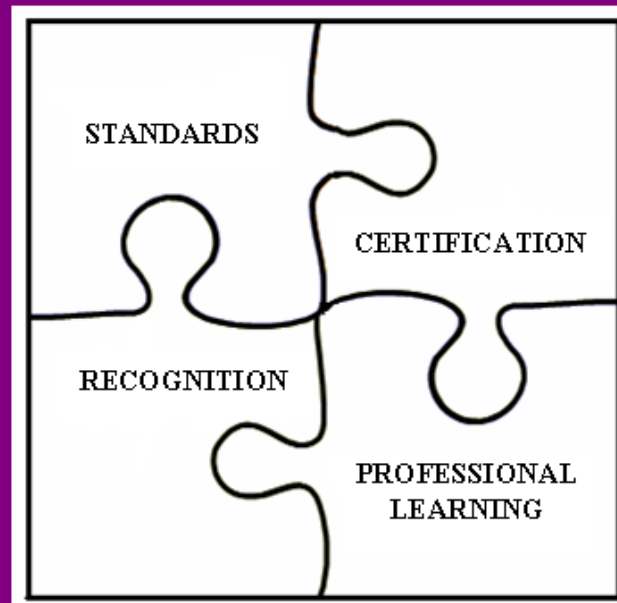

Profesní standardy jako součást systému zkvalitňování vzdělávání (Ingvarson 2011)

- Učitelské *profesní standardy* jako popis kvalitního vyučování
- *Systém profesní certifikace* založený na kvalitních metodách a procesech hodnocení práce
- *Víceúrovňový kariérní systém* – profesní perspektiva
- Zázemí a podpora pro *profesní učení* (Timperley 2008)

Profesní standardy jako součást systému zkvalitňování práce učitelů (Ingvarson, 2011)

A STANDARDS-GUIDED PROFESSIONAL LEARNING SYSTEM

Shrnutí zahraniční inspirace

- Zavedení učitelských standardů vyžaduje několikaleté ověřování a doladování
- Standardy musí být dobře propojeny s dalšími komponenty vzdělávacího systému.
- Standardy nestačí nařídit, musí být přijaty profesní komunitou.
- Standardy musí být dostatečně rozpracovány (samostatný x expertní)

Stav prací na profesních standardech v ČR

- V roce 2008 a 2009 pracovní skupina, veřejná diskuse, pak zastavení.
- Zpráva OECD o hodnocení v české škole (Santiago et al. 2012) - doporučuje vytvoření profesních standardů
- Práce na učitelských profesních standardech obnovena 2012 v rámci projektu ESF Kariéerní systém

Projekt Kariérní systém

- Obsahové učitelské standardy
- Další vzdělávání učitelů
- Portfolio

Kritika projektu

- Projektová žádost byla napsána špatně a řízením byl pověřen člověk, který si nezískal důvěru členů profese (nevyjasněná role NIDV)
- Při tvorbě učitelských standardů nebyly dostatečně analyzovány zahraniční zkušenosti
- Postrádal důležité součásti (např. pilotáž) a obsahoval nesouvisející (akreditace institucí formálního vzdělávání v DVPP)
- Projektový tým se neustále obměňoval, nakonec dominovala jedna zájmová skupina – ředitelé škol, zanedbatelnou měrou se podíleli vzdělavatelé učitelů z univerzit i vynikající učitelé z praxe.

Formy profesního rozvoje učitelů

(TALIS 2009)

1. Rozhovory s kolegy o vlastní práci
2. Kurzy a workshopy dalšího vzdělávání
3. Samostudium odborné literatury
4. Konference a odborné semináře
5. Zapojení do sítí profesního rozvoje
- 6. Akční výzkum**
7. Mentoring nebo kolegiální hospitace
8. Návštěvy v jiných školách
9. Kvalifikační studijní programy

Akční výzkum není jen výzkum, ale také

- nástroj profesního (sebe)rozvoje učitele s významnými pozitivními důsledky pro školu.
- má formativní účinky

Fáze akčního výzkumu

1. Identifikace a výběr problému	1. Co chci zlepšit?
2. Návrh akčního plánu	2. Jaké kroky musím udělat?
3. Implementace	3. Jak vše nejlépe realizovat?
4. Vyhodnocení a reflexe	4. Co se povedlo a co se nepovedlo ?

Cvičení

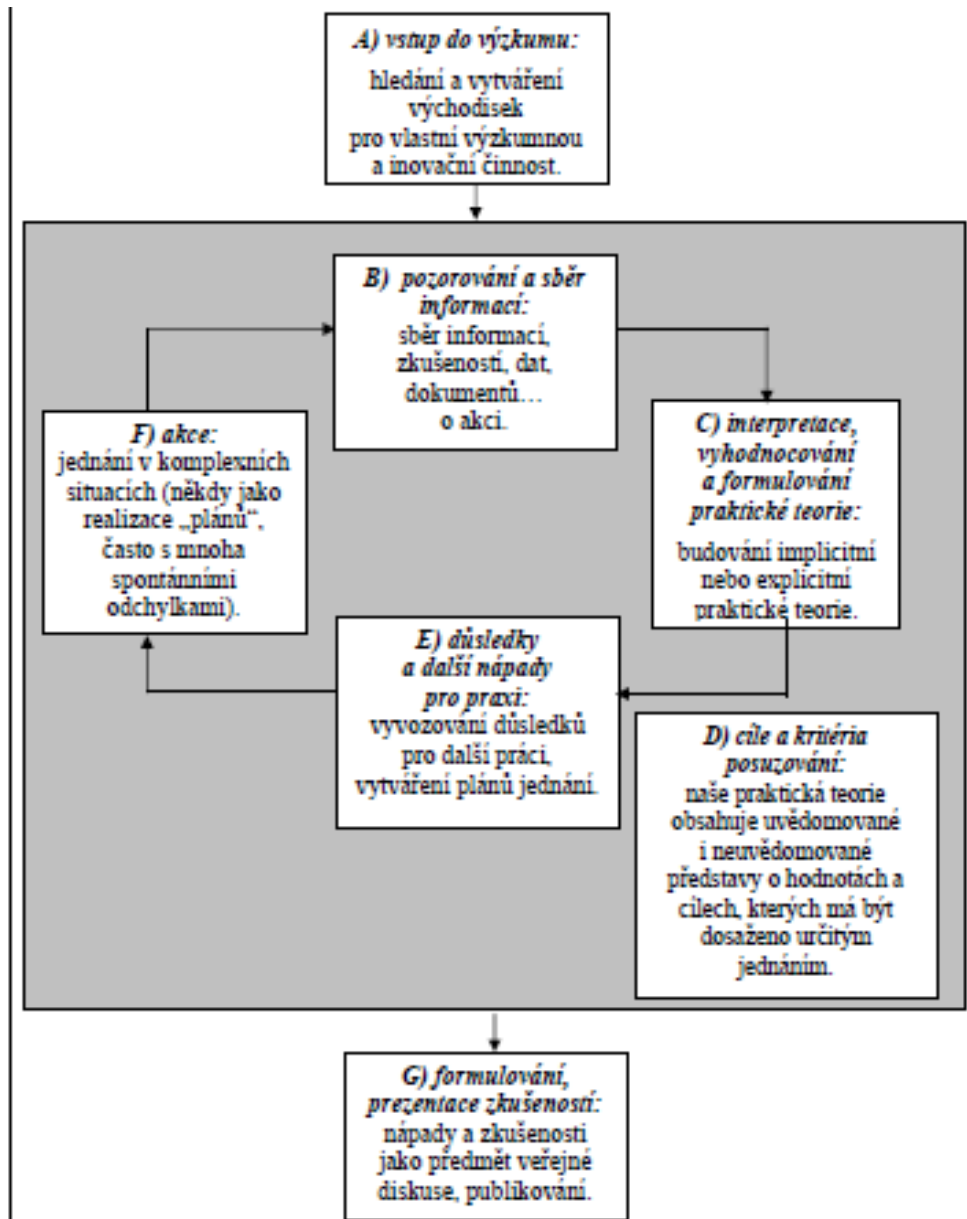
- Vymyslete problém, který byste chtěli řešit pomocí akčního výzkumu.

Zadání domácího úkolu

- Připravte návrh akčního výzkumu a rozmyslete, jak jej budete vyhodnocovat.

Fáze akčního výzkumu (Maňák & Švec, 2004)

Doporučená literatura :

- Janík, T. In Maňák, J. & Švec V. (2004) Cesty pedagogického výzkumu. Brno: CPV MU.
- Napper, R. Newton, T. (2010): Taktika transakční analýzy. Praha: Grada.